

UNELE CONSIDERAȚIUNI PRIVIND EVALUAREA ACTIVITĂȚII ANTICRIMĂ

Octavian BEJAN,
doctor în drept

RÉSUMÉ

Le présent ouvrage a pour but l'obtention d'une meilleure systématisation des connaissances en matière d'évaluation de l'activité anti-crime, afin de la rendre plus efficace. Pour cela, nous avons appliqué aussi des méthodes empirique (documentaire et d'analyse de contenu des rapports d'activité des institutions anti-crime de Moldova et Canada), que théoriques (abstraite-constructive, en utilisant des connaissances visant la criminalité et la recherche scientifique). On a constaté principalement les suivantes approches dans l'évaluation de l'activité anti-crime : (1) la mesure de l'état de la criminalité, (2) la mesure des actions de prévention et combat de la criminalité, (3) la mesure du degré de satisfaction des bénéficiaires, (4) la mesure des ressources utilisées dans l'activité anti-crime, (5) la mesure de la force d'action des facteurs criminogènes. De même, on a constaté l'utilisation des instruments suivants dans l'évaluation de l'activité anti-crime : (a) la statistique sur la criminalité, (b) la statistique sur les actions réalisées, (c) l'enquête sociologique et sondage d'opinion, (d) l'analyse statistico-criminologique et recherche scientifique, (e) l'estimation des expertes. On considère que la mesure des actions anti-crime réalisées est valide seulement dans le cas où on connaît la liaison déterministe d'entre ces actions et le résultat désiré.

Orice activitate, după cum este bine știut, presupune o evaluare a rezultatelor obținute. Ea permite o verificare a metodelor și mijloacelor utilizate, precum și o mai bună planificare a activității. Acestea sînt valabile și pentru activitatea de prevenire și contracarare a criminalității.

Realizarea unei evaluări presupune aplicarea unor metode eficiente, ceea ce impune o aprofundare continuă a cunoașterii acestora. Activitatea noastră de criminolog practician a favorizat o preocupare pentru studiul metodelor de evaluare a activității anticrimă, iar o seamă dintre rezultatele obținute le prezentăm în rîndurile ce urmează.

La efectuarea acestei cercetări au fost aplicate deopotrivă metode empirice și teoretice. Cunoașterea empirică a fost realizată prin metoda documentară și cea a analizei de conținut, mai exact este vorba despre analiza unor dări de seamă (rapoarte de activitate) ale diverselor instituții de prevenire și contracarare a criminalității din Republica Moldova și Canada. Cunoașterea teoretică a presupus aplicarea metodei abstract-con-

structive, fiind utilizate cunoștințe privind criminalitatea și activitatea de cercetare științifică [1].

Orice evaluare trebuie să plece de la scopul și sarcinile activității supuse evaluării. Dacă scopul este permanent și constă în asigurarea unui anumit nivel de securitate criminologică [2] în societate sau a controlului criminologic asupra criminalității [3], atunci sarcinile pot fi de două tipuri: (a) permanente (de exemplu, menținerea la un nivel acceptabil a percepției populației asupra nivelului criminalității) și (b) provizorii (de exemplu, reducerea numărului unui tip de crime, ce cunoaște o sporire accentuată, în cazul Republicii Moldova este vorba despre corupție, criminalitate economică și trafic de ființe umane).

Orice evaluare consistă în prezentarea unor fapte care reflectă acțiunile anticrimă efectuate sau rezultatele obținute ca urmare a efectuării acestor acțiuni. Termenul *rezultat* cuprinde o comparație între schimbarea care s-a produs în lumea reală ca efect al acțiunilor anticrimă efectuate (de exemplu, diminuarea numărului crimelor sau al victimelor acte-

lor criminale) și resursele alocate pentru activitatea de prevenire și contracarare a criminalității. De subliniat că măsurarea acțiunilor efectuate (în loc de a fi măsurat rezultatul obținut) este valabilă exclusiv în cazurile în care, pe de o parte, este cunoscută acțiunea de cauzalitate dintre acțiunea anticrimă menționată și rezultatul scontat, iar pe de altă parte, măsurarea rezultatului necesită resurse considerabile.

Faptele pot fi măsurate, reprezentate atît prin cifre, cît și prin alte modalități (de exemplu, se menționează că a fost procurat un echipament modernizat pentru poliștii antenați în controlul maseilor, a fost creat un serviciu de analiză și prognoză criminologică sau a fost dezvoltată baza de date).

Există diverse abordări în evaluarea activității de prevenire și contracarare a criminalității:

- măsurarea stării criminalității [4] (inclusiv a consecințelor, adică impactul criminalității asupra societății) [5];

- măsurarea acțiunilor de prevenire și contracarare a criminalității întreprinse în perioada supusă evaluării;

- măsurarea gradului de satisfacție a beneficiarilor (membrilor societății);

- măsurarea resurselor utilizate în activitatea de prevenire și contracarare a criminalității (numărul persoanelor antrenate în această activitate, fondurile alocate activității în cauză etc.);

- măsurarea puterii de acțiune a factorilor criminogeni (altfel zis, se încearcă a vedea dacă resursele alocate activității de prevenire și contracarare a criminalității corespundea naturii și forței de acțiune a factorilor criminogeni, inclusiv posibilitățile de anticipare și reacție la noile manifestări criminale).

De regulă, sînt cumulate cîteva sau toate aceste abordări.

La evaluarea activității de prevenire și contracarare a criminalității este utilizată o serie de mijloace de evaluare:

- statistica privind criminalitatea (de exemplu, numărul crimelelor, a victimelor actelor criminale sau cifra prejudiciului material cauzat prin fapte criminale),

- statistica privind acțiunile realizate (de exemplu, numărul dosarelor trimise în judecată, numărul de avize de prevenire, numărul lecțiilor de educație criminologică efectuate în școli și în alte colective),

- anchete sociologice și sondaje de opinie (de exemplu, o astfel de anchetă sociologică a fost realizată de cercetătorii Centrului de cercetări științifice al Academiei de Poliție „Ștefan cel Mare” în anul 1996, cercetare la care a participat și autorul acestui articol),

- analize statistico-criminologice și studii științifice (de exemplu, Valeriu Bujor, Sergiu Ilie, Valeriu Țurcan și Grigore Capustin, *Criminalitatea în Republica Moldova în anii 1992-1998: oglindire statistico-criminologică*, în „Probleme actuale privind

infraționalitatea”, Chișinău, 2000 și, respectiv, rezultatele cercetărilor incluse în lucrarea lui Sergiu Ilie, *Corupția: aspectul criminologic*, în „Corupția”, Editura „Arc”, Chișinău, 2000 sau Octavian Bejan, *Corupția: noțiune, prevenire și contracarare*, Chișinău, 2004),

- estimările experților (ale criminologilor independenți sau ale altor specialiști, în funcție de aspectul vizat) [6].

Evaluarea activității de prevenire și contracarare a criminalității se face sub două aspecte: (1) rezultatul obținut și (2) mijloacele utilizate. Așa ceva este necesar pentru că mijloacele utilizate au un impact asupra altor componente ale societății. Altfel spus, societatea apreciază beneficiile obținute (satisfacțiile) prin prisma prețului plătit (insatisfacțiile). Bunăoară, restrîngerea libertății individuale (libertatea de a adopta anumite comportamente în anumite situații, evidența locului de trai, înregistrarea amprentelor digitale, ascultarea convorbirilor telefonice, monitorizarea mesajelor transmise prin Internet etc.) poate conduce la o mai mare securitate criminologică (de exemplu, o mai mică probabilitate de a suporta un atentat criminal sau prejudicii grave ca urmare a unui atentat criminal). De aceea, evaluarea activității anticrimă sub aspectul mijloacelor utilizate impune cunoașterea așteptărilor proprii membrilor societății în privința limitelor restrîngerii libertății în schimbul unei mai mari securități criminologice, iar plecînd de la un asemenea indicator putem deja concepe indicatori pentru evaluarea mijloacelor utilizate în activitatea de prevenire și contracarare a criminalității. Pentru a ilustra cele afirmate, vom recurge la exemplul SUA, societate în care există un nivel ridicat al crimelor săvîrșite cu utilizarea

armelor de foc, care răpun mulți minori, și cetățenii (majoritatea dintre ei) refuză totuși restrîngerea dreptului de port-armă, fiind dispuși să suporte, în schimb, consecințele menționate. Prin urmare, ei consideră că dreptul la port-armă, adică posibilitatea de protecție individuală anticrimă, reprezintă un interes mai important decît interesul de a beneficia de un grad sporit de securitate, dar asigurat prin mijloace colective.

Raportarea rezultatelor obținute la resursele alocate activității anticrimă este firească, pentru că mai multe resurse înseamnă o mai mare putere de acțiune asupra criminalității. Dacă este să vorbim în principu, atunci instituțiilor responsabile de prevenirea și contracararea criminalității nu ar trebui să li se ceară rezultate ce depășesc resursele alocate. Or rezultatele sînt un corespondent al resurselor.

La evaluarea activității organelor de drept trebuie să se țină cont și de puterea de acțiune a activităților efectuate. Altfel spus, este necesar a lua în considerație faptul dacă un factor criminogen este sau nu mai puternic decît activitatea anticrimă efectuată (factor anticrimă). Cum nu putem stinge focul ce mistuie o casă cu cîteva găleți de apă, la fel nu putem aștepta să stăvilim o manifestare criminală ce depășește ca forță activitatea de prevenire și contracarare a criminalității desfășurată la acel moment. În această ordine de idei, vom menționa că în situația unui dezechilibru între puterea de acțiune a manifestărilor criminale, există următoarele alternative: (1) alocarea unor resurse suplimentare activității anticrimă, (2) reconceperea activității de prevenire și contracarare a criminalității ori a unor mijloace folosite în cadrul ei sau (3) acceptarea realității și prezenței unor manifestări criminale sporite.

O evaluare corectă a activității de prevenire și contracarare a criminalității presupune și verificarea faptului intrării în acțiune a unor noi factori criminogeni sau manifestări criminale. Or aceasta înseamnă, în mod inevitabil, o anumită întârziere în reacție și deci rezultate mai proaste. În cazul în care se confirmă apariția unor noi factori criminogeni sau manifestări criminale, se impune a verifica dacă au existat prognoze criminologice care informau responsabilii din instituțiile anticrimă despre schimbările previzibile și dacă era posibilă anticiparea acestor schimbări de către criminologii instituțiilor respective, prin efectuarea prognozelor criminologice de rigoare.

Evaluarea activității anticrimă poate fi efectuată de însăși instituțiile de prevenire și contracarare a criminalității, de reprezentanții altor instituții publice, de experți independenți sau de câțiva ori toți acești actori sociali.

În încheiere, menționăm că evaluarea constituie fundamentul planificării activității de prevenire și contracarare a criminalității.

Referințe bibliografice

1. Vezi în acest sens și monografia noastră *Realizarea cercetărilor criminologice teoretice*, Chișinău, 2009.

2. Vezi mai detaliat acest subiect la Бабаев, Михаил și Бужор, Валериу, *К вопросу об обеспечении криминологической безопасности*, Закон и жизнь, nr. 6, 2003; Valeriu Bujor, *Referințe asupra conceptului de securitate criminologică*, în „Materialele conferinței republicane”, Academia M.A.I. „Ștefan cel Mare”, Chișinău, 2003; Octavian Bejan, *Dicționar de criminologie*, articolul „Securitate criminologică privată”, Chișinău, 2009.

3. Vezi mai detaliat acest subiect în articolul nostru *Conceptul de control criminologic asupra criminalității*, Legea și viața, nr. 11, 2008.

4. Utilizăm acest termen în accepțiunea indicată în lucrarea noastră *Dicționar de criminologie*, Chișinău, 2009, articolul „Starea criminalității” sau cea a lui V. Bujor, O. Bejan, S. Ilie și S. Casian, *Elemente de criminologie*, Edutura „Știința”, Chișinău, 1997, p. 10.

5. Vezi mai detaliat acest subiect la Sergiu Casian, *Consecințele sociale ale criminalității*, în „Criminalitatea organizată și economia tenebroasă în Republica Moldova”, Editura „Arc”, Chișinău, 1999; Djulietta Vasilo, *Delimitarea noțiunilor de „consecințe ale infracțiunii” de „consecințe sociale ale criminalității”*, Legea și viața, nr. 9, 2009; Djulietta Vasilo, *Analiza criminologică a pericolului social al infracțiunii*, Legea și viața, nr. 8, 2009; Octavian Bejan, *Dicționar de criminologie*, Chișinău, 2009, articolul „Consecințele criminalității”.

6. De exemplu, în cadrul activității noastre de criminolog analitician al Serviciului de Poliție al mun. Gatineau (Canada), ni s-a solicitat o estimare a posibilităților de evoluție a criminalității cibernetice, în vederea proiectării strategice a activității polițienești municipale. Noi am produs, drept răspuns, o estimare criminologică, prin care am arătat că nașterea și evoluția criminalității informatice este determinată de existența componentei informatice a vieții sociale. Această componentă capătă, cu pași rapizi, o pondere tot mai mare în viața socială. Pe de o parte, ea generează sau favorizează criminalitatea, în sensul că obiectele informatice constituie obiect și mijloace ale crimelor, iar pe de altă parte, o defavorizează, de exemplu, prin faptul că persoanele păstrează mai puțini bani sub formă lichidă și deci există mai puține oportunități pentru furturi. Cel mai important este faptul că, potrivit estimărilor noastre, ea nu va înlocui criminalitatea tradițională, dat fiind faptul că săvârșirea crimelor informatice presupune anumite cunoștințe (informatice) și capacități intelectuale pentru achiziționarea lor, în condițiile în care majoritatea persoanelor ori-

entate spre comportamente criminale se caracterizează printr-un nivel redus de școlarizare. Criminalitatea informativă ar putea, eventual, înlocui criminalitatea tradițională în momentul în care știința va descoperi o metodă de dezvoltare considerabilă a capacităților intelectuale ale unei părți semnificative a populației. De menționat că estimarea experților este o metodă teoretică, care se caracterizează printr-o serie de avantaje, inclusiv reducerea majoră a unor resurse (materiale, tehnice, financiare etc.).